

Interviu cu SIMONA CIOCULESCU, traducător, editor, cercetător

*Prin cercetare am avut senzația că descopăr
o bijuterie străveche*

Până nu demult, pe Simona Cioculescu am întâlnit-o doar pe cărările literaturii. I-am citit unele articole din revista „Manuscriptum”, traducerile, prețuind, deopotrivă, performanțele sale de cercetător și editor.

Sufletește m-a apropiat de *Domnia Sa* o carte, Domnița Nebănuitelor trepte. Epistolar Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu Vania. Și eu pornisem în căutarea „eroinei din corespondență”. Această ediție îngrijită, prefăță și cu note de Simona Cioculescu, mi-a oferit o nouă viziune, față de ce știam, despre „Domnița spiritului românesc”. Acesta ar fi unul dintre motivele care mă îndeamnă spre realizarea unui dialog față către față, despre cărți și manuscrise, și despre ce înseamnă a fi editor. Un altul ar fi posibilitatea ca interlocutoarea să schițeze un portret al lui Șerban Cioculescu. Pentru că distinsa doamnă este nora acestuia, fiind căsătorită cu Barbu Cioculescu. Telefonice am fixat întâlnirea mult așteptată în ceasul mijlociu al unei zile de început de toamnă. Să spun ca Ion Pillat: „În fiecare toamnă reintru în trecut”. Clipele bogate ale aducerilor-aminte mă gândeam că ar fi posibil să le aducem în prezent. O altă țintă a dialogului. Am traversat Bucureștiul zgomotos din cale-afară și am ajuns în cartierul Cotroceni, rămas o insulă a bunului-gust. Impresie influențată probabil de literatură. M-am orientat spre o stradă cât de cât liniștită, case umbrite de verdeață, păstrând ceva din farmecul Bucureștiului interbelic. Scopul meu era să ajung cât mai repede la adresa primită. Am zăbovit în fața casei Cioculescu, cum îmi place să-i spun, amintindu-mi, nu fără a tresări, de personalitățile care au deschis poarta și de istoriile petrecute aici. Emoția inundă realitatea mea. Am apăsat pe butonul soneriei. Era ora fixată. Mi-a deschis ușa Simona Cioculescu, plină de zâmbet și amabilitate aristocrată. Dialogul a început cât se poate de natural, promițător pentru mine, pentru că *Domnia Sa* deține arta de a suprima distanțele, de a crea interlocutorului confortul psihic atât de necesar pentru o asemenea întâlnire.

Mi-am dat seama că omul și cercetătorul din fața mea stau într-o strânsă legătură.

Priveam banda casetei din reportofon cum se derulează alene, creând în imaginația mea un eșafodaj în care cuvintele amfitrioanei construiesc, pentru a da forma definitivă dialogului.

Steluța Pestrea Suci: Vă adresez o primă întrebare, mai mult curiozitate personală generată de cartea Monica Pillat și Barbu Cioculescu povestind despre atunci. Cei doi parteneri de dialog evocă toamna, anotimp drag amândurora. Dumneavoastră în ce anotimp vă simțiți confortabil?

Simona Cioculescu: Prefer primăvara și vara, când natura este în plină efervescență, energiile în creștere. Fiind născută în aprilie, anotimpul influențează starea mea psihică. Acum, iată un început de septembrie, prima lună de toamnă, cu mult soare și anormal de cald.

S.P.S.: Dialogul nostru își ia drumul dintr-o încăpere ticsită de cărți, reviste, fotografii, tablouri peste care plutește tihna aducerilor-aminte. Vă propun un joc: alegeți, fără să stați pe gânduri, un obiect cu o încărcătură sufletească aparte pentru Dumneavoastră.

S.C.: Dacă vă uitați în dreapta vedeți o fotografie format mare a lui Șerban Cioculescu, cu ochelari și cu un zâmbet charismatic. Eu am așezat-o acolo și în fiecare zi îl salut, chiar îi adresez câteva cuvinte. Pare că participă la tot ce se întâmplă în casă, se bucură de tot ce vede... Prezența lui ne încurajează.

S.P.S.: Trăiesc emoția pătrunderii într-un spațiu privilegiat. Pe Șerban Cioculescu l-ați avut profesor la facultate?

S.C.: Eu am urmat limbile slave. Nu mi-a fost profesor. Dar îl știam de la facultate, de la conferințe, apoi de la Institutul de Istorie și Teorie Literară. Ca studentă la filologie, bineînțeles, îi știam cursurile, cărțile, articolele din reviste de specialitate.

Milan Kundera, un prieten aflat departe

S.P.S.: Răspunsul ne conduce spre fâgașul experiențelor personale. De ce ați ales să studiați ceba? Să recunoaștem limba unei culturi prea puțin spectaculoase?

S.C.: Am vrut să studiez o limbă deosebită. Mă gândeam că pot face lucruri mai interesante decât în amplul colectiv al celor care studiază și traduc din limbi foarte cunoscute, de exemplu franceza. Nu am regretat. În iarna lui 1968, am fost la Praga cu o bursă.

S.P.S.: Ce vi se pare demn de relevat din perioada pragheză?

S.C.: L-am cunoscut foarte bine pe Milan Kundera. În timp am și tradus din opera lui. Iată *Arta romanului*, apărută la Humanitas în 2008. El fiind romancier, dar și poet și autor de proză scurtă, adună în acest volum eseurile despre roman.

S.P.S.: O tânără din România vine la Praga pentru a se specializa în limba cehă și îl cunoaște pe Kundera. O întâlnire fastă. În ce împrejurare v-ați strâns mâinile?

S.C.: După ce am vizitat Muzeul Literaturii din Praga, m-am oprit la Uniunea Scriitorilor. Acolo, el m-a întâmpinat. După înăbușirea Primăverii de la Praga, Kundera a fost marginalizat. Se retrăsese, nu mai preda, stătea mai mult acasă, devenise bănuitor. Era și perioada când se despărțise de soție. Am stat mult de vorbă. Pentru mine – avantajul de a exersa limba cehă. Probabil că discuțiile cu cineva din altă țară i-au prins bine, pentru că traversa o perioadă de singurătate. Deja îi apăruse o carte la Paris. Silit să plece din Cehoslovacia, s-a stabilit în 1970 în capitala Franței. A devenit un nume cunoscut pe plan internațional. După ce am revenit în țară, am păstrat legătura prin corespondență. Mi-a trimis cărți cu dedicație. Îl consider un prieten aflat departe.

Șerban Cioculescu își trăia nevăzut de nimeni angoasele

S.P.S.: Să reînnoim firul cu istoria familiei dumneavoastră. Cu multă obiectivitate și mai puțină subiectivitate schițați un portret al lui Șerban Cioculescu, văzut din interior.

S.C.: Nu l-am văzut încruntat, trist, plictisit. Știa să învingă greutățile, de care n-a dus lipsă. Stările de neliniște, de îngrijorare, le conserva. Se ducea în bibliotecă, unde se apuca de lucru și medita. Acolo își trăia nevăzut de nimeni angoasele. Când se reîntorcea în familie era relaxat, pentru că nu voia să ne îngrijoreze, să ne încarce cu problemele lui.

S.P.S.: Vă adresez o întrebare prin care să smulgeți amintirii câteva nume ale celor care au poposit în această casă și pe care, bineînțeles, i-ați cunoscut.

S.C.: Când am intrat eu în familie nu mai veneau multe persoane aici. În perioada anterioară, de prin 1947, când Șerban Cioculescu fusese scos din toate funcțiile publice din motive politice, deci marginalizat, primea mai mult acasă. Odată reintrat în lumea literară, era invitat la fel de fel de manifestări, întâlniri fie la facultate, fie la Academie, fie la Muzeul Literaturii Române, lansări de carte, emisiuni la radio sau televiziune. Șarmul său era recunoscut. Acasă veneau colegi mai tineri de la catedră. Mă întrebați de oameni cunoscuți aici... familia lui Vladimir Streinu... Mioara Minulescu, locuia în apropiere..., Puia Rebreanu, Pavel Chihaiu..., Dinu și Cornelia Pillat, deveniți nașii fiului meu. Poate am mai spus-o. Pentru mine familia Cioculescu se identifică cu însuși universul literaturii române.

Sunt pretențioasă în tot ce fac

S.P.S.: Într-adevăr, prin această casă, metaforic vorbind, s-a perindat o parte din literatura română. Vă propun ca după această secvență a unor aduceri-aminte, să revenim la experiențele personale generate de cele două direcții ale activității dumneavoastră: traducător și editor. Cea din urmă în congruență cu cercetarea. Și acum întrebarea: în ce constă dificultatea în munca de traducător?

S.C.: Depinde și de dificultatea cărții respective. Dacă scriitorul este un rafinat lingvistic – valabil și pentru literatura polițistă – nu-ți permiți să mergi doar pe linia relației acțiunii. Cuvintele nu se pun oricum. Trebuie să apelezi la dicționare, să te consulți, să găsești echivalențe fără să trădezi scriitorul. Sunt pretențioasă în tot ce fac.

S.P.S.: Ați tradus și din limba franceză, nu numai din limba cehă. Aduc în discuție volumul Eugène Ionescu – Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy, apărut la Humanitas. Ați descoperit un alt Eugène Ionescu față de cel pe care îl cunoșteți din lecturile dumneavoastră?

S.C.: Pe parcursul traducerii, dramaturgul a devenit companionul meu. Am găsit o persoană destinsă, cu umor, cu o viață plină. La fiecare pagină mi se dezvăluia o nouă latură a cunoașterii altui chip de viață. După apariția cărții, Eugène Ionescu mi-a trimis o cartolină, mulțumindu-mi pentru traducere. De altfel, mai tradusesem și *Prezent – trecut, trecut – prezent*, apărut în 1993.

S.P.S.: În profesia dumneavoastră ați avut două mari popasuri: primul, Institutul de Istorie și Teorie Literară. Sub ce directori ați lucrat?

S.C.: La început director era Alexandru Dima, apoi Zoe Dumitrescu-Buşulenga, când am fost transferată la Muzeul Literaturii Române. Apăruse o lege prin care se interzicea ca soții să lucreze în aceeași instituție. Eu am plecat la Muzeu, iar Barbu a rămas la Institut. De fapt, era vorba de o „restructurare”. Atunci au plecat și Dinu Pillat, și Emil Manu și O. Papadima.

S.P.S.: Ați numit dumneavoastră al doilea popas la care vom reveni. La Institut se mai păstra linia trasată de George Călinescu în cercetare?

S.C.: Se păstra încă linia de seriozitate în cercetare, dar erau plieri acum și pe latura politică. Călinescu avusese o altă pondere, chiar și în politică, o altă statură socială. Alexandru Dima de felul său era mai fricos. „Da, să vedem, o să facem”, cam asta era atitudinea lui în fața personajelor politice. După o vreme se relaxa și lumea își vedea de treabă, fiecare la sectorul său de cercetare. Am fost colegă cu Ovidiu Papadima, Emil Manu, Dinu Pillat, Alexandru Săndulescu, I.C. Chițimia, Cornelia Ștefănescu.

S.P.S.: Ați făcut parte din elita Institutului. Când se învață tehnica cercetării?

S.C.: Încă din facultate te apucau de cercetare la îndemnul unui profesor, care își dădea seama dacă un student are înclinații spre cercetare sau spre profesorat. Ți se sugera o temă și erai îndrumat pentru documentare la biblioteca facultății sau Biblioteca Academiei. În felul acesta te familiarizai cu domeniile respective. E ca și când ai intra într-un oraș străin care îți face plăcere... te cucerește.

S.P.S.: Din câte înțeleg, ați avut aplecare spre cercetare, chiar pasiune.

S.C.: În primul rând senzația că descopăr o bijuterie străveche. Sapi, găsești ceva, ai o revelație. Așa se întâmpla cu documentele inedite ale marilor scriitori.

S.P.S.: Ce revelații ați avut în momentul când țineți în mână documente aparținând marilor scriitori?

S.C.: Ați intuit bine. Am fost captivată de mării scriitori. Rezultatul cercetării l-am valorificat. Cartea *Printre cărți și manuscrise* adună documente inedite, asupra cărora m-am aplecat.

S.P.S.: Câteva exemple.

S.C.: Un testament olograf al lui Macedonski lăsat prietenului său Theodor M. Stoenescu, apoi achiziționat de la soția acestuia de către istoricul Gh. Cardaș (care l-a publicat fragmentar în „Viața românească”) și, în cele din urmă, ajuns, tot prin achiziționare, în posesia lui Șerban Cioculescu. Sau acuzația de plagiat rostită în decembrie 1938, în „Curentul”, de I.U. Soricu sub titlul *Poezia cehă și Lucian Blaga*. Pe baza acestui text și a schimbului de scrisori dintre Blaga și Cisek sau Ion Chinezu și a *Antologiei de poezie cehă*, apărută la Leipzig și la care face referire Soricu, am demonstrat ca nefondată acuzația după care Blaga ar fi plagiat din Otakar Brězina.

S.P.S.: Pătrunzând în intimitatea unor scriitori prin descifrarea documentelor, le-ați cunoscut și fața nevăzută pentru conșumatorii de literatură. Din acest punct de vedere vă consider privilegiate. V-ați simțit copleșită de personalitatea lor?

S.C.: Nu aș putea spune că am fost copleșită în sensul, poate negativ, de a fi strivită. Din contră, sentimentul a fost de bucurie, de entuziasm.

Cu Alexandru Paleologu și soții Brezianu

Autograf de la Milan Kundera

Cu Barbu Cioculescu, evocându-l pe Ion Minulescu

Prin publicarea corespondenței înviem scriitorii

S.P.S.: *Ca cercetător la Muzeul Literaturii Române, ați avut acces la segmentul epistolar din biografia unor scriitori. În ce măsură cunoașterea corespondenței, tipărirea ei, aduce noutăți în perceperea operei unui scriitor?*

S.C: Ajută, în sensul că o pleiadă de scriitori vin spre noi prin latura lor omenească. Mai clar, îi umanizează, sunt transformați în personaje reale. Altfel ar rămâne un clasic, un interbelic, închis între file de istorie literară. Agreabilă tinerei generații se dovedește a fi corespondența cu o latură de umor, detașată, comică chiar... gen Caragiale sau Minulescu. Generațiile mai vârstnice preferă latura dramatică, chiar tragică, în genul Bacovia. Opera este cunoscută, tipărită. Prin publicarea corespondenței înviem scriitorii.

S.P.S.: *Ajungem într-un punct al dialogului nostru drag mie. Am adus cartea al cărei editor sunteți, Domnița Nebănuitelor trepte. Epistolar, Lucian Blaga – Domnița Gherghinescu-Vania, pentru că despre ea vă rog să vorbim. Ați avut în vedere că Șerban Cioculescu a frecventat salonul literar al Gherghineștilor din Brașov, în „casa de sub deal”, și soțul dumneavoastră a debutat la „Claviaturi”?*

S.C: Gherghinescu-Vania și socrul meu au urmat Liceul „Traian” din Turnu Severin. Deci se cunoșteau de când erau elevi. Soții Gherghinescu au vizitat familia Cioculescu la București. Întâlnirile se desfășurau aici, în această odaie. Publicat în „Claviaturi”, Barbu apărea după Blaga. Un coleg de liceu s-a indignat văzând că un debutant apare după poetul consacrat. De fapt a fost opțiunea redacției.

Cu Mario Vargas Llosa

*Domnița Gherghinescu-Vania,
un model de feminitate*

S.P.S.: *Domnița Gherghinescu-Vania a fost un personaj fascinant. În ce măsură corespondența v-a apropiat de ea și v-ați simțit implicată în stările ei sufletești?*

S.C: Mai puțin m-am implicat în această direcție, mai mult în relația celor doi. Mi s-a părut că am descoperit una din rarele iubiri absolute care nu merg spre teluric, din contră, spre astral. Lectura scrisorilor m-a condus la această concluzie. O recenzență a fost de altă părere, că iubirea celor doi era mai de grabă telurică.

S.P.S.: *Să lămurim punctul de vedere exprimat în prefața Domnița și poetul. Vă citez: „Adevărata ei operă e probabil construcția propriei sale personalități puternice și armonioase în pofida bolii care a chinuit-o toată viața”.*

S.C: Am văzut-o ca un model de feminitate, fascinant pentru lumea înaltă a creatorilor. După numele celor care îi căutau prezența, am tras concluzia că această calitate este rară. După părerea mea, Domnița a devenit un personaj mai interesant decât Veronica Micle, pe care o consider mai naivă. În sensul că Domnița avea altă structură intelectuală, chiar și omenească. Avea rafinament intelectual și feminin. O combinație irezistibilă. Și nu în ultimul rând, să spunem fără ocolișuri, o mare diversitate a personalităților fascinate de ea.

S.P.S.: *Volumul a fost încununat cu „Premiul Uniunii Scriitorilor”.*

S.C: Pentru mine a fost un dar, un premiu pentru cele două personalități ridicate la un nivel meritat din plin.

Simona Cioculescu, primind premiul Uniunii Scriitorilor

Domnița a declanșat creativitatea lui Blaga, scoțându-l atât din criza creației, cât și din cea omenească de tristețe. Aș adăuga ca o notă de subsol că familia poetului, sensibilă la calitatea poeziei, în vederea altor trepte în creație, a acceptat relația. Cornelia Blaga și-a dat seama că soțul său intrase într-un impas creator, de stagnare, dublat de unul sufletesc. Cea care aprindea luminile era Domnița, „domina ineffabilis” cum o numește poetul.

S.P.S.: În încheierea dialogului, „să povestim” câteva fotografii. Văd și două portrete: unul al dumneavoastră și altul al lui Șerban Cioculescu.

S.C: Cele două portrete sunt realizate de Octav Anghe-luță. Vă arăt o fotografie făcută în 1996: Dan Cristea îmi înmânează Premiul Uniunii Scriitorilor. Aici sunt cu Mario Vargas Llosa la Casa Monteoru. O frumoasă amin-

tire. Sau împreună cu o parte din colegi, anul acesta, la sărbătorirea celor 60 de ani de la înființarea Muzeului Literaturii Române. Plăcută întâlnire. Se află cu noi, printre alții, și scriitoarea Ioana Diaconescu. În facultate, mentori au fost Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu. Face cercetări în Arhivele Securității privind problema scriitorilor, a intelectualilor în general, urmăriți de regimul comunist. A primit Premiul „Șerban Cioculescu” decernat de Muzeu. Se știe că socrul meu a condus faimoasele Rotonde, întâlniri desfășurate la Muzeu. Să vă arăt dedicația pe care Milan Kundera mi-a scris-o și trimis-o de la Paris, pe volumul *Arta romanului*.

Cu părere de rău am închis reportofonul. Mai ales că atmosfera în care am petrecut cele câteva ore nu se poate imprima pe hârtie.

